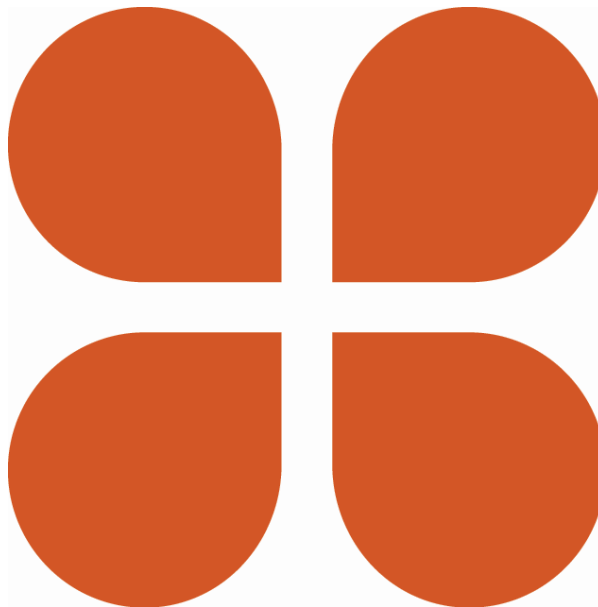

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Riksintressen

Gotland

Denna publikation ingår i en serie med de olika riksintressena som är publicerat på webbplatsen: www.raa.se

Värdetexter avseende områden i Gotlands län med kulturmiljövärden av riksintresse enligt 2 kap 6 § NRL.

NUMMERORDNING

- 1 Fårös västra kust (Fårö sn)
- 2 Ava (Fårö sn)
- 3 Gasmora (Fårö sn)
- 4 Verkegards - Dämba (Fårö sn)
- 5 Lansa - Marpes (Fårö sn)
- 6 Bläse (Fleringe sn)
- 7 Fleringebygden (Fleringe sn)
- 8 Hau (Fleringe sn)
- 9 Barläst (Lärbro sn)
- 10 S:t Olofsholm (Hellvi sn)
- 11 Kyllaj-Lörge (Hellvi sn)
- 12 Domarlunden - Pavalds (Lärbro sn)
- 13 Fallet (Tingstäde sn)
- 14 Hall (Hall sn)
- 15 Häftings (Hangvars sn)
- 16 Sigsarve - Suderbys (Hangvars sn)
- 17 Hejnum (Hejnum och Bäl sn)
- 18 Bro (Bro sn)
- 19 Muramaris - Brucebo (Visby sn)
- 20 Visby
- 21 Roma kloster (Roma och Halla sn)
- 22 Sojvide - Gervide (Sjonhem och Vänge sn)
- 23 Paviken - Västergarn (Västergarn sn)
- 24 Vivesholm (Sanda sn)
- 25 Vallhagarområdet (Frøjels sn)
- 26 Eksta med Karlsöarna (Eksta sn)
- 27 Petes (Habblingbo sn)
- 28 Habblingbo och Silte (Habblingbo och silte sn)
- 29 Kräklingbo (Kräkingbo sn)
- 30 Östergarn (Östergarn sn)
- 31 Ardre (Ardre sn)
- 32 Alskog (Alskog sn)
- 33 Fjäle i Ala och Visnar ängar i Alskog (Ala och Alskog sn)
- 34 Digerrojr i Garda (Garda sn)
- 35 Lausbackar (Lau sn)
- 36 Närkusten (När sn)
- 37 Bandlunde (Burs sn)
- 38 Uggarde - Vinarve (Rone sn)
- 39 Änggårde (Rone sn)
- 40 Grötlingbo (Grötlingbo sn)

- 41 Öja (Öja sn)
- 42 Hamra (Hamra sn)
- 43 Västlandsområdet (Vamlingbo sn)
- 44 Gervalds (Vamlingbo sn)
- 45 Norrbyområdet (Vamlingbo sn)
- 46 Fridarve-Rofinds-Bonsarve (Vamlingbo sn)
- 47 Nore och Austreområdet (Vamlingbo sn)
- 48 Sundre (Sundre sn)
- 49 Gotska Sandön (Fårö sn)
- 50 Lickershamn (Stenkyrka sn)
- 51 Tjelvars grav mm (Boge och Gothems sn)
- 52 Anga (Anga sn)
- 53 Buttle (Buttle sn)
- 54 Lojsta (Lojsta sn)
- 55 Fardhem - Linde (Fardhem och Linde sn)
- 56 Havor (Habblingbo sn)
- 57 Eskelhem - Tofta (Eskelhem och Tofta sn)
- 58 Fide (Fide sn)
- 59 Gotlands medeltida kyrkomiljöer
- 60 Gotländska fiskelägen

MILJÖBESKRIVNINGAR

Alskog [I 32] (Alskogs sn)

Motivering:

Välbevarade byggnadsmiljöer med genuint gotländsk tradition i ett öppet relativt storskaligt *odlingslandskap* med lång kontinuitet. (*Gårdsmiljö, Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Rika *fornlämningsmiljöer* med rösen och skeppssättningar från bronsålder vid Gålrum. Fossil åkermark, husgrunder och stensträngssystem från äldre järnålder, vikingatida boplatser, bildstenar och medeltida kyrka. Storbyggda gårdar i sten från 1700- och 1800-tal. Välbevarade stolpkvarnar.

Anga [I 52] (Anga sn)

Motivering:

1800-talspräglad *odlingslandskap* med ängsmarker, rikt på *fornlämningsmiljöer* som återspeglar förändrad brukningstradition och bosättningsmönster sedan brons- och järnåldern, men med få förändringar under 1900-talet vad gäller bebyggelse och markanvändning. (*Sockencentrum, Gårdsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bronsåldersrösen, ett stort antal husgrunder med stensträngssystem och fossil åkermark samt gravfält från järnålder i anslutning till nuvarande gårdar. Medeltida kyrka med ristad runinskrift. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen i till största delen ursprungligt läge. Äldre vägnät, kalkugnar och sojden (tjärdalar) och väderkvarnar.

Ardre [I 31] (Ardre sn)

Motivering:

Småskaligt *odlingslandskap* med lång bruknings- och bosättningskontinuitet, med bevarade *gårdsmiljöer* i lokal byggnadstradition. (*Sockencentrum, Fornlämningsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

I anslutning till den centrala odlingsbygden finns lämningar efter tre gårdar från äldre järnålder. Flera medeltida ruiner och grunder förutom kyrkan och *kyrkoruinen* Gunfjauns *kapell*. Många storbyggda tvåvåningsparstugor i sten från 1700- och 1800-talen med i stort oförändrade bebyggelselägen samt äldre vägnät. Kalkugnar och sojden (tjärdalar).

Ava [I 2] (Fårö sn)

Motivering:

Småskaligt och 1600-talspräglad *odlingslandskap* med *gårdsmiljö* med bebyggelse från 1700- och 1800-talen. (*Sockencentrum, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Inhägnade åkrar, betade hedtallskogar, välbevarade sten- och trähägnader. Gårdsbyggnader från 1700- och 1800-tal med under 1800-talet tillkomna små s.k. "ställen". Kalkugnar och sojde (tjärdal).

Bandlunde [I 37] (Burs sn)*Motivering:*

Ovanligt tät *fornlämningsmiljö* från järnåldern med stort vetenskapligt och pedagogiskt intresse, beläget i ett betespräglat och kustanslutet *odlingslandskap*.

Uttryck för riksintresset:

Omfattande stensträngssystem, gravfält, *fornborg* och husgrunder med skärvstenshögar, bl.a. Stavars hus, Gotlands största husgrund. Ovanlig koncentration av block med sliprännor och slipytor samt en vikingatida hamn med spår av båthus och bebyggelse. Vikingatida bebyggelselägen intill dagens gårdar från 1700- och 1800-talen med flera intressanta *gårdsmiljöer*, ofta i ursprungligt läge. Rekonstruerad järnåldersgård vid Stavgård.

Barläst [I 9] (Lärbro sn)*Motivering:*

Kalkindustrimiljö från 1600-1900-talen av stor betydelse för exportproduktion och som tydligt visar kalkbränningsprocessens utveckling. (*Industrimiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Välbevarade kalkugnar från olika tidsepoker, kalklador, utskeppningshamn, baskista för skeppsbyggeri. Illustrativt belägen och en föregångare till dagens kalkindustri Cementa i Slite på andra sidan viken.

Bläse [I 6] (Fleringe sn)*Motivering:*

Kalkindustri- och *bruksmiljö*, i drift från 1800-talet till 1950-talet, som tydligt speglar den industriella processen och brukssamhällets sociala uppbyggnad. (*Industrimiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Två välbevarade kalkugnar samt kalkugnsruiner, kalklador, mordhög (avfallshög), hamnanläggning, järnväg samt stenbrott. Delar av det tidigare brukssamhället ännu i behåll, tex disponentvillan och arbetarbostäder. Bruksmuseum.

I området ingår även:

Vid stranden fiskelägen i gotländsk tradition med bodar för kompletterande husbehovsfiske.

Bro [I 18] (Bro sn)*Motivering:*

Betydelsefull *centralbygd* med bruks- och bosättningskontinuitet från förhistorisk tid omkring Bro offerkälla och kyrka, platsen för ett äldre vägmöte. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Rik *fornlämningsmiljö* med stora rösen från bronsålder vid Bro stenkalm. Ett 15-tal gravfält med ca 300 gravar, resta stenar och husgrunder från järnåldern, *fornborgar* m m. Bildstenar, varav två på ursprunglig plats, medeltida kyrka och gårdsport, offerkälla med svärdsliptstenar och medeltida *stenbrott*. Bebyggelsemiljöer, huvudsakligen från 1700- och 1800-talen men även inslag av medeltida hus och delar av medeltida hus. Medeltida vägnät.

Buttle [I 53] (Buttle sn)*Motivering:*

Rika *fornlämningsmiljöer* i ett småskaligt *odlingslandskap* på mager mark omgivet av skog med bosättningspå och åkersystem alltsedan yngre bronsåldern. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fossil åkermark, husgrunder, stensträngar, gravfält och bildstenar från järnålder i anslutning till odlingsbygd och bebyggelse. Medeltida kyrka. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Äldre vägsystem.

I området ingår även:

Buttle järnvägsstation från 1878 med stationshus och uthusbyggnader.

Digerrojr i Garda [I 34] (Garda sn)*Motivering:*

Vetenskapligt intressant *fornlämningsmiljö* från bronsåldern intill sockengräns.

Uttryck för riksintresset:

Enstaka storrösen samt talrika skeppssättningar och stensättningar.

Domarlunden - Pavalds [I 12] (Lärbro sn)*Motivering:*

Tät och varierad *fornlämningsmiljö* från bronsålder och järnålder längs förhistorisk farled mellan Kappelshamnsviken och Vägumeviken samt ur järnåldersbebyggelsen framvuxna *gårdsmiljöer* med bebyggelse från 1700- och 1800-tal.

Uttryck för riksintresset:

Storröse, skeppssättningar och flera gravfält vid Domarlunden. Hällristningar vid Hågvide. Storrösen, järnåldersgravfält och husgrunder invid gårdarna Slängs och den storbyggda f.d. kalkpatrongården Pavalds.

Eksta med Karlsöarna [I 26] (Eksta sn)*Motivering:*

A. Väl sammanhållna *fornlämningsmiljöer* med vetenskapligt och pedagogiskt intresse.
B. Kustnära *odlingslandskap* med lång bruknings- och bosättningskontinuitet, präglad av 1800-talets småskaliga markanvändning. Den storbyggda gårdsbebyggelsen är spridd och har karaktäristiska drag från 1700- och tidigt 1800-tal men även delvis av medeltida ursprung. (*Gårdsmiljö, Skansmiljö, Militär miljö, Kommunikationsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

A. Stenåldersboplatser vid Ajvide samt i grottan Stora Förvar på Stora Karlsö, bronsåldersrösen och skeppssättningar längs kusten, fossil åkermark, husgrunder och stensträngar från äldre järnålder, gravfält, vikingatida bebyggelselägen och medeltida bebyggelse lämningar. Eksta medeltida kyrka.

B. Beteslandskap på Lilla Karlsö. Medeltida *stenbrott*, rester av *fiskeläge* samt fyrplats och Karlsöklubbens byggnader från 1800-talets slut på Stora Karlsö. Stenskans från 1700-talet vid Skansudd samt värn från 2:a världskriget. Vid sidan av stenhusbyggnaden finns i bygden också en rik träbyggartradition. Sojden (tjärdalar) och väderkvarnar i sten och trä.

Eskelhem-Tofta [I 57] (Eskelhems och Tofta socknar)*Motivering:*

Ovanligt tät fornlämningskoncentration från stenålder, bronsålder och järnålder i skogsmark i anslutning till sockengräns vid sidan av dagens bebyggelse från 1700- och 1800-talen längs med sockenvägen till Eskelhem kyrka. (*Fornlämningsmiljö, Sockencentrum*).

Uttryck för riksintresset:

Ett flertal stenåldersboplatser och bronsåldersrösen samt skeppssättningar och järnåldersgravfält. Ett stort antal lämningar efter järnåldersgårdar intill stensträngssystem och områden med fossil åkermark. Vikingatida boplatsoområden. Eskelhem medeltida kyrka. Prästgård samt gårds- och bostadsbebyggelse från 1700- och 1800-talen, de senare med ofta rik snickarglädje från sekelskiftet 1900.

Fallet [I 13] (Tingstäde sn)*Motivering:*

Fornlämningsmiljö i karg utmark med lämningar efter en isolerad äldre järnåldersgård av vetenskapligt intresse. Gården har troligen haft kontinuitet in i medeltid. Äldre namn: Alstäde. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ett tiotal välbevarade husgrunder, stensträngar, skärvtenshöj och gravfält.

Fardhem-Linde [I 55] (Fardhems och Linde socknar)*Motivering:*

Centralbygd i kuperat odlingslandskap med bruks- och bosättningskontinuitet sedan förhistorisk tid. Medeltida tredingskyrka vid Fardhem och Linde medeltida kyrka. (*Sockencentrum, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Sandarve kulle med husgrunder, stensträngssystem och vägar från järnåldern. Järnåldersgravfält vid Prästgården i Fardhem och Rojråsen. Lindebergets två fornborgar, den ena med 30-talet gravar. Medeltida kyrkorna Fardhem och Linde, de senare med stiglucka, sockenmagasin och prästgårdsruin. Gårdbebyggelse från 1700- och 1800-talen i sten med stora mangårdsbyggnader samt rester efter äldre vägnät.

Fide [I 58] (Fide sn)*Motivering:*

Småskaligt *odlingslandskap* med kontinuitet i markanvändning och gårdslägen från äldre järnålder-medeltid.

Uttryck för riksintresset:

Järnåldershusgrund, stensättning, bildsten vid Österby och vid kusterna sliprännor. Vikingatida och medeltida boplatslämningar, bl.a. husruin vid Odvalds. Medeltida kyrka med stigluckor. Unik och välbevarad rest av äldre kulturlandskap (före laga skifte) öster om Fide kyrka. Många och väl bibehållna stenmurar. Nuvarande bebyggelse i sten från 1800-talet med vissa äldre och yngre inslag. Flera *gårdsmiljöer* med tät bebyggelse.

Fjäle i Ala och Visnar ängar i Alskog [I 33] (Ala och Alskogs socknar)*Motivering:*

Två isolerade *fornlämningsmiljöer*, Fjäle och Visne, av stort vetenskapligt och pedagogiskt intresse, brukade från äldre järnålder in i medeltid vars tydliga spår av markanvändning och bebyggelse haft stor betydelse för tolkningen av gårdslandskapets framväxt och byggnadsteknikens förändringar på Gotland.

Uttryck för riksintresset:

Lämningar i form av husgrunder, stensträngar, fägator, hålväg, bildstenar, sliprännor intill en å samt gravfält.

Fleringebygden [I 7] (Fleringe sn)*Motivering:*

Centralbygd kring den medeltida kyrkan, med bebyggelse som särskilt väl speglar den gotländska bondekulturen under 1700- och 1800-talen. (*Sockencentrum, Gårdsmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ett väl sammanhållet odlingslandskap präglat av 1800-talets brukningsskick med välbevarad bebyggelse i sten från 1700- och tidigt 1800-talet, omgivet av betade utmarker. Den sägenomspunna spelmansgården Grodde, till vilken en stor del av 1800-talets gotländska allmogemusik är knuten.

Fridarve-Rofinds-Bonsarve [I 46] (Vamlingbo sn)*Motivering:*

Odlingslandskap vars markanvändning och bebyggelsestruktur bär tydliga spår av en kontinuerlig brukningstradition från äldre järnålder och medeltid. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fossil åkermark, järnåldershusgrunder, malstenar och medeltida grindstolpar. De medeltida ödegårdarna Svalstade och Fridarve, den senare till stor del bevarad. Tät gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-tal vid Bonsarve och Rofinds med ringa påverkan vid laga skifte.

Fårös västra kust [I 1] (Fårö sn)*Motivering:*

A. Välbevarat *odlingslandskap* med rötter i förhistorisk tid, som bär tydlig prägel av 1700-talets markanvändning. (*Fornlämningsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

B. *Fiskelägen* i gotländsk tradition.

Uttryck för riksintresset:

A. Fornlämningar med bl.a. husgrunder och fossil åkermark från äldre järnålder vid Langhammars och Lauter. Vikingatida och medeltida hamn vid Gamla hamn med gravar och kapellgrund. Välbevarade *gårdsmiljöer* med byggnader från 1700- och tidigt 1800-tal vid Bondans, Langhammars (till del medeltida), Lauter och Mölnor. Inhägnade åkrar, omgivna av betad skogsmark och odikade myrar. Kalkugnar och väderkvarnar i sten. Ladugårdar och lambgiftar med agtak.

B. Fiskelägen i gotländsk tradition för husbehovsfiske med välbevarade bodar från 1700-1900-tal.

Gasmora [I 3] (Fårö sn)*Motivering:*

Öppet *odlingslandskap* präglat av 1700- och 1800-talens markanvändning. (*Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gårdsmiljöer med betade strand- och alvarmarker inramade av välbevarade hägnader i sten och trä samt *gårdsmiljöer* från 1700- och tidigt 1800-tal vid Gasmora och Nystugu. Väderkvarnar och lambgiftar och linbastur.

Gervalds [I 44] (Vamlingbo sn)*Motivering:*

Odlingslandskap kring gården Gervalds med kontinuerlig bosättning från äldre järnåldern till våra dagar, där huvuddragen i 1700- och 1800-talens markanvändning ännu väl kan avläsas i landskapet. (*Fornlämningsmiljö, Kvarnmiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gravfält samt många husgrunder och stensträngar från järnåldern. Ruiner efter den medeltida gården Sippmanne samt medeltida grindstolpar. Öppet och kuperat åker- och hedlandskap samt välbevarad bebyggelse från 1800-talet. Många och välbevarade stenmurar. Väderkvarn.

Gotländska fiskelägen [I 60]*Motivering:*

Fiskelägen i gotländsk tradition, ofta med rötter i förhistoriska hamnlägen, bestående av bodar från 1600- till 1900-talet, byggda för redskapsförvaring och tillfällig övernattning för det husbehovsfiske som Gotlands bönder fordom bedrev då alla hade tillgång till stranden.

Uttryck för riksintresset:

Fiskelägena är inbördes olika, med oftast träbodar på västra och norra Gotland och stenbodar på östra och södra Gotland. De äldsta bodarna är byggda i skiftesverk eller knuttimring med gavelingång och faltak, de något yngre i sten med flistak på södra Gotland, de yngsta i resvirke med spån- eller papptak. Till fiskelägena hör båtlänningar eller bryggor, gistgårdar/braidningar för nättorkning, lysstänger, fiskrökar mm.

Följande fiskelägen ingår i riksintresset Gotländska fiskelägen: Sigsarvestrand och Häftingsstadar i Hangvar, Agbod i Gothem, Hammars i Norrlanda, Grynge i Gammalgarn, Vitvär i Ardre, Hus i Rone, Holm i Vamlingbo, Valbybodas i Fröjel, Kovik i Sanda och Gnisvärd i Tofta socken.

Gotlands medeltida kyrkomiljöer [I 59]*Motivering:*

De 92 medeltida kyrkorna och fyra ödekyrkorna i sten från 1100-, 1200- och 1300-talen representerar romansk och gotisk byggnadskonst med såväl västliga som östliga influenser i ett komprimerat men påkostat utförande sammanfört i en karaktäristisk gotländsk byggnadsstil där arkitektur, sten- och träskulptur, mural- och glasmåleri vittnar om mycket hög hantverksskicklighet. (*Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrkorna är i det närmaste intakt bevarade med få tillägg från senare århundraden. Till

kyrkorna hör kyrkogårdar med murar och stigluckor från samma tid, i vissa socknar finns kastaler, prästgårdsruiner mm. Intill många kyrkor står ståtliga prästgårdar, varav flera från medeltid men ombyggda under 1700- och tidigt 1800-tal, en del med alla ekonomibyggnader bevarade. Till de gotländska kyrkomiljöerna hör även sockenmagasin, skolor, fattigstugor; byggnader av betydande kulturhistoriskt värde.

Gotska Sandön [I 49] (Fårö sn)

Motivering:

Ö vars historia och miljö präglats av sitt isolerade läge mitt i Östersjön, och som från vikingatid till våra dagar tidvis haft permanent bosättning. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Boplatslämningar av säsongskaraktär från sten- och bronsålder, skärvtenshögar samt gravar från järnåldern och historisk tid. Byggnader från 1800- och 1900-tal med för ön stora historiska värden.

I området ingår även:

Fyrstation från 1858 samt övergiven fyrstation vid Tärnudden. Förlisningsplatser och skeppsvrak, kyrkogårdar och mausoléer. Lämningar efter skogshantering, fiske- och säljaksplatser.

Grötlingbo [I 40] (Grötlingbo sn)

Motivering:

Odlingslandskap intill kusten med påtaglig förhistorisk kontinuitet i fråga om markutnyttjande och bebyggelse men även med spår av 1700-talets markanvändning. (*Sockencentrum, Kvarnmiljö, Gårdsmiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Täta *fornlämningsmiljöer* med fynd från stenålder, storröse, husgrunder, stensträngssystem, fossil åkermark samt *fornborg* med husgrund. Medeltida kyrka och prästgård. Gårdar med genuin bebyggelse i sten från medeltid samt 1700- till tidigt 1800-tal. Medeltida gården Kattlunds. Byggnader med flistak bla vid Kattlunds och strandbodar vid Austerbod. Väderkvarnar i sten och trä. Äldre vägnät, delvis av förhistoriskt ursprung. Omfattande och väl bibehållet hägnadssystem av sten i ett odlingslandskap präglat av små åkrar, beteshagar, ången och öppna betade strand- och alvarmarker.

Hablingbo och Silte [I 28] (Hablingbo och Silte sn)

Motivering:

Genuina *gårdsmiljöer* i anslutning till äldre *vägmiljö*. (*Sockencentrum*).

Uttryck för riksintresset:

Gårdsbebyggelse i sten från 1700- och 1800-tal. Slingrande äldre vägsträckning, delvis på Littorinavallen. Milstolpar. Medeltida kyrkor i Silte och Hablingbo.

Hall [I 14] (Halls sn)

Motivering:

Kustanknutet *odlingslandskap* med förhistorisk bruks- och bosättningskontinuitet där landskap och bebyggelse huvudsakligen präglas av 1800-talets småskaliga markanvändning. Ovanligt enhetlig och välbevarad bebyggelse från samma sekel. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljöer med stenåldersboplatser, rösen, gravfält, husgrunder, stensträngar, *fornborg* och sojden (tjärdalar). Bebyggelse i sten med för bygden bibehållen tradition.

I området ingår även:

Hallshuks fiskeläge med kapell från 1600-talet.

Hamra [I 42] (Hamra sn)

Motivering:

Kustanknutet *odlingslandskap* med förhistorisk bruks- och bosättningskontinuitet, kringgårdat av öppna alvar- och betesmarker med välhållna stenmurar i anslutning till *gårdsmiljöer*.

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljöer med fossil åkermark och sliprännor samt medeltida bebyggelseämningar. Storbyggda gårdar i sten från 1700- och 1800-tal med bl.a. flistak. Russgift med agtak.

I området ingår även:

Fiskelägena Rumsbod och Vänzburg med flistaksbodar.

Hau [I 8] (Fleringe sn)

Motivering:

Den stora *ensamgården* Hau med inägomark som tydligt visar olika skeden i en långvarig markanvändning med förhistorisk kontinuitet. (*Fornlämningsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Rika lämningar från stenålder, bronsålder, äldre järnålder, vikingatid och medeltid. Vikingtida hamnläge, yngre järnåldersgravar samt tidigmedeltida kyrkogård vid Hau Grönu vid Fårösund. Välbevarad bebyggelse från 1700- och tidigt 1800-tal (omtalad av Linné). Till gården hörande kalkbrott, kalkugn och sojde (tjärdal).

Havor [I 56] (Habblingbo sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö i strategiskt läge med kontinuerlig bosättning från bronsåldern till historisk tid, vid den idag utdikade och uppodlade Mästermyr.

Uttryck för riksintresset:

Husgrunder, fossil åkermark och gravfält samt två *fornborgar*, den nordost om Stora Havor känd för praktfulla fynd från järnåldern. Tät *gårdsmiljö* vid Havor med hus från 1700- och 1800-talen fördelade på fem parter.

Hejnum [I 17] (Hejnums och Bäls socknar)

Motivering:

Dalgångsbygd med öppet *odlingslandskap* med rika och varierade *fornlämningsmiljöer* från järnålder i anlutning till välbevarad gårdsbebyggelse. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ett 30-tal husgrunder, 17 gravfält och ett 50-tal ensamliggande gravanläggningar, stensträngssystem och sliprännor samt flera kända vikingatida boplatser. Bildstenar, bl.a. en på ursprunglig plats. Gården Riddare med en medeltida gårdspört. Medeltida kyrkor i

Hejnum och Bäl. Välbevarad bebyggelse med nordgutnisk karaktär från 1700- och 1800-talet. Kalkugnar och sojden (tjärdalar).

Häftings [I 15] (Hangvars sn)

Motivering:

Isolerat och småskaligt *odlingslandskap* med *fornlämningsmiljöer* från brons- och järnålder.

Uttryck för riksintresset:

Stora gravfält och boplatslämningar, sliprännor, kavelvarp (offerkast). Välbevarad bebyggelse i sten från 1800- och 1900-talen. Kalkugnar och sojden (tjärdalar).

Kräklingbo [I 29] (Kräklingbo sn)

Motivering:

Småskaligt och fornlämningsrikt *odlingslandskap* med lång brukskontinuitet och få förändringar vid laga skifte. Monumentala fornlämningar, bla Nordens största fornborg. Fossilt åker- och beteslandskap vid kusten. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Rika bronsåldersmiljöer och fossil åkermark. Många husgrunder från äldre järnålder med klart avgränsad inägomark i form av stensträngssystem i anslutning till vägar och nuvarande gårdar. Fyra *fornborgar*, bl.a. Torsburgen. Medeltida kyrka och andra medeltida bebyggelselämningar. Äldre, delvis förhistoriskt vägnät. Relativt välbevarad bebyggelse från 1700- och 1800-talen som de tre gårdsparterna vid Hajdby.

Kyllaj-Lörge [I 11] (Hellvi sn)

Motivering:

Två, intill varandra liggande, kalkindustrimiljöer från 1600- till 1900-tal som avspeglar kalkproduktionens tekniska utveckling. (*Industrimiljö, Gårdsmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Åtta kalkugnsruiner i tre grupper från olika tidsepoker, rester av kalklador, hamnar. Den sägenomspunna f.d. kalkpatrongården Strandridargården i Kyllaj, med välbevarad manbyggnad från 1738.

Lansa-Marpes [I 5] (Fårö sn)

Motivering:

Odlingslandskap med kontinuitet i äldre järnåldern med småskaliga, delvis oskiftade *gårdsmiljöer* vid Lansa och Marpes. Sedan 1600-talet i stort sett oförändrad markanvändning med åkrar insprängda i betespräglade hedmarksskogar. (*Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelse vid Lansa från tidigt 1700-tal som inledde en ny stenhusbyggartradition på Gotland. Rika *fornlämningsmiljöer* från äldre järnålder med husgrunder och stensträngssystem. Lambgifter, lämningar efter kvarnar, sojden (tjärdalar) och kalkugnar i utmarken. Många och välbevarade stenmurar.

Lausbackar [I 35] (Lau sn)

Motivering:

Småskaligt 1800-talspräglat *odlingslandskap* med lång bruks- och

bosättningskontinuitet i anslutning till höjdsträckningen Lausbackar (en fd ö), med fornlämnings- och bebyggelsemiljöer som väl avspeglar alla tidsåldrar från förhistorisk tid till nutid. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö, Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser och skeppssättningar samt stensättningar på flera järnåldersgravfält. *Fornborg* och vikingatida-medeltida hamn. Medeltida kyrka och husruin av sammanbyggd prästgård och kastal. Gårdar med varierad och välbevarad bebyggelse från 1700- och 1800-talen med få moderna tillskott. Väderkvarnar. Särpräglad beteslandskap med omfattande hägnadssystem av trä.

I området ingår även:

Lau källa med brunnsbyggnad från 1918.

Lickershamn [I 50] (Stenkyrka sn)

Motivering:

Kust- och hamnmiljö med förhistorisk kontinuitet med talrika *fornlämningsmiljöer*, bla strategiskt belägna fornborgar på klintarna. (*Kustmiljö, gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenålders- och bronsåldersboplatser, järnåldersgravfält samt tre fornborgar. Bebyggelse med anknytning till fiske. *Kvarnmiljö* från 1700-talet. Gårdsbebyggelse och kvarn från 1800-talet.

Lojsta [I 54] (Lojsta sn)

Motivering:

A. *Fornlämningsmiljö* med lämningar efter järnåldersbosättning.

B. *Borgmiljö* i strategiskt läge mellan vägar invid en rad djupa träsk i kuperat, delvis skogsbevuxet, landskap. (*Skansmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

A. Stensträngssystem och järnåldershusgrunder, varibland den på 1930-talet rekonstruerade järnåldersgården Lojstahallen.

B. Resterna av vitalianborgen Lojsta slott från 1300-talet och norr därom en skans. Medeltida kyrka med bevarade glasmålningar.

I området ingår även:

Gårdsbebyggelse från 1800-talet med en del äldre inslag.

Muramaris-Brucebo [I 19] (Visby sn)

Motivering:

Två tidstypiska konstnärsmiljöer från 1900-talets början i anslutning till kustområdet norr om Visby, med byggnader och trädgårdsanläggningar speglade tidens ideal och konstnärdrömmar. (*Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Konstprofessorn Johnny Roosvals "Muramaris" med villa och trädgård i italiensk stil, och konstnären William Blair Bruces "Brucebo" med bl.a. trädgårdsmästarbostad i engelskinspirerad korsvirkestil.

I området ingår även:

Fiskeläge.

Nore och Austreområdet [I 47] (Vamlingbo sn)*Motivering:*

Kustnära *odlingslandskap* med stenmurar, karga utmarksbeten och bebyggelse från 1700- och 1800-talen samt *fornlämningsmiljöer* med kontinuitet från förhistorisk tid. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bronsåldersrösen, stensättningar och resta stenar. Gården Nore av vikingatida-medeltida ursprung.

I området ingår även:

Fiskeläget Norebod med bodar från 1700- till 1900-talet.

Norrbyområdet [I 45] (Vamlingbo sn)*Motivering:*

A. *Odlingslandskap* med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet.

B. Radbyliknande *gårdsmiljöer* längs äldre vägsträckning.

Uttryck för riksintresset:

A. *Fornlämningsmiljö* med ett av Gotlands största områden med fossil åkermark med över hundratalet åkerytor på fem platser. Ett stort antal medeltida bebyggelselägen, ruiner och grindstolpar.

B. Mangårdbyggnader och ladugårdar i sten från 1800-talet, bl.a. Bottarvegården med flistäckt mangårdbyggnad av en typ som var vanlig på södra Gotland under 1800-talets första hälft. Många stenmurar.

Närkusten [I 36] (Närs sn)*Motivering:*

Kustmiljö med ett stort antal för Gotland traditionella *fiskelägesmiljöer* i flackt öppet kustlandskap som visar på östgotländsk strandkultur från 1700- till 1900-talet.

Uttryck för riksintresset:

Flera fiskelägen varav ett med kapelltraditioner. Strandbodas i sten och trä.

I området ingår även:

Ett flertal järnåldersgravfält varibland ett söder om Rikvide med närmare 800 gravar, vikingatida hamnläge vid Hamngården, svärdslipningsstenar samt skansanläggningar från 1700-talet.

Paviken-Västergarn [I 23] (Västergarns sn)*Motivering:*

Handelsplatser av vikingatida-medeltida ursprung med stor betydelse för förståelsen av den gotländska "farmannahandeln". (*Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrka, kastal och kyrkoruin från medeltiden innanför Västergarns halv-cirkelformade stadsvall. I anslutning till Paån vikingatida pål- och kajanläggningar, delvis undersökta kulturlager, gravfält.

I området ingår även:

Sentida fångstanordningar för fiske och Gotlands äldsta stenvalvsbro från 1875. Bebyggelse i sten- och skiftesverksteknik från 1700-1800-talen.

Petes [I 27] (Habblingbo sn)*Motivering:*

För Gotland ovanligt strandnära *gårdsmiljöer* med bebyggelse från 1700- till 1900-tal. (*Kustmiljö, Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

För trakten traditionell bebyggelse vid Petes och Lilla Hallvards. Väderkvarn och strandbodnar.

Roma kloster [I 21] (Roma och Halla socknar)*Motivering:*

Centralbygd och *klostermiljö* av mycket stor betydelse som gotländskt maktcentrum från förhistorisk tid till 1700-1800-talen. Plats för alltingets årliga möten samt för det år 1164 grundade cistercienserklostret, senare plats för *kungsgård* och residens för öns landshövdingar. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Rika gravfynd från Högbro-Broa-gravfältet och *fornborgen* vid Hallegårde vittnar om platsens strategiska betydelse redan under järnålder. Roma och Halla medeltida sockenkyrkor, klosterruin och bevarade fiskdammar. Residens för landshövdingen, uppbyggt av material från klostret, med manbyggnad och flyglar, trädgård och ståtliga alléer från tidigt 1700-tal.

S:t Olofsholm [I 10] (Hellvi sn)*Motivering:*

A. Traditionsbärande landskap med den sägenomspunna platsen Akergarn, där Olof den Heliges skepp skall ha legat när han besökte Gotland i början av 1000-talet, samt centrum för medeltida Olofskult. (*Kapell, Kognitivt landskap*).

B. *Industrimiljö* med Gotlands äldsta kalkindustri med produktion från tidigt 1600-tal-1953.

Uttryck för riksintresset:

A. Kalkbergsudde med vid utblick över havet, rester av medeltida pilgrimskapell.

B. Kalkpatrongård från 1700-talet, till viss del förändrad. Kalkindustrimiljö med kalkugnsruin, ruiner av kalklador, hamn och kalkbrott.

Sigsarve-Suderbys [I 16] (Hangvars sn)*Motivering:*

Gårdsmiljö med ovanligt välbevarade gårdsparter intill varandra utgörande goda exempel på nordgutnisk byggnadstradition med förhistorisk bosättnings- och brukningskontinuitet.

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljö med storröse, gravar och gravfält, husgrund, stensträngar och sliprännor. Manbyggnader och uthusbyggnader i sten och bulsteknik från 1700- och tidigt 1800-tal med alla uthusbyggnader i behåll. Småskaligt betes- och åkerlandskap.

Sojvide-Gervide [I 22] (Sjonhems och Vänge socknar)*Motivering:*

Fornlämningsmiljö med ovanligt koncentrerade och åskådliga lämningar från främst äldre järnålder.

Uttryck för riksintresset:

Ett stort antal husgrunder, stensträngar, fossil åkermark, stort gravfält från sen bronsålder- äldre järnålder samt *fornborgar*. I området finns en rekonstruktion av en järnåldersbosättning.

Sundre [I 48] (Sundre sn)*Motivering:*

Storslaget kustnära *odlingslandskap* med vindlande stenmurar i öppet kuperat alvarlandskap, rikt på fornlämningar och med få förändringar i markanvändning efter 1700-talet. (*Gårdsmiljö, Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningssmiljöer i anslutning till odlingsbygd och bebyggelse. Stenåldersboplatser vid Hoburgen och Skoge. Bronsåldersrösen, högar och gravfält samt talrika sliprännor och husgrunder från järnåldern. Vikingatida hamnlägen vid Flisviken och Rivviken. Medeltida kyrka med runristade gravhällar, medeltida bebyggelselämningar bla prästgårdsruin och kastal. Spridd bebyggelse i sten från 1800-talet, en del med flis- eller agtak. Många och välbevarade hägnader av sten. Stenbrott bl.a. för slipsten. Lambgifter och väderkvarnar.

Tjelvars grav mm [I 51] (Boge och Gothems sn)*Motivering:*

Tät och välbevarad *fornlämningssmiljö* från brons- och järnåldern belägen i skogsklädd moränmark intill viktigt åutlopp.

Uttryck för riksintresset:

Rösen, bla "Majster rojr", och skärvestenshögar, ett flertal skeppssättningar, bl.a. Tjelvars grav, gravfält, stensättningar, två intill varandra liggande *fornborgar* samt fossilt åkersystem.

Uggarde-Vinarve [I 38] (Rone sn)*Motivering:*

Mäktig *fornlämningssmiljö* från brons- och järnåldern belägen i kustnära karg hedmark.

Uttryck för riksintresset:

Koncentration av storrösen med bla "Uggarde rojr", Gotlands största bronsåldersröse, enstaka skeppssättningar, stensättningar, lämningar efter vikingatida och medeltida bebyggelselägen. Gotlands största sammanhängande fossila åkersystem vid Vinarve med ett 60-tal vallomgivna, försänkta åkerytor. Många stenmurar.

Vallhagarområdet [I 25] (Frøjels sn)*Motivering:*

Fornlämningssmiljö med en av Gotlands största och mest kända järnåldersboplatser av högt vetenskapligt och pedagogiskt värde.

Uttryck för riksintresset:

Ett stort antal husgrunder, malstenar, fägator, fossil åkermark och stensträngssystem från äldre järnålder samt flera intilliggande gravfält från flera tidsperioder.

I området ingår även:

Dagens bebyggelse från 1700- till 1900-talet vid gammal väg på andra sidan en f.d. myr.

Verkegards-Dämba [I 4] (Fårö sn)*Motivering:*

Odlingslandskap med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet med småskaliga, delvis oskiftade *gårdsmiljöer*, insprängda i betade hedmarker. (*Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelsemiljöer vid Verkegards, Friggars, Hammars och Dämba, ett stort antal lambgiftar med agtak och ännu brukade inhägnade åkertegar i utmarkerna. Bebyggelse från främst 1800-tal. Många och välbevarade sten- och trähägnader. Sojden (tjärdalar), kalkugnar, linbastur och väderkvarnar i sten.

Visby [I 20]*Motivering:*

Unik tidigmedeltida muromgärdad stad, Östersjöhandelns ledande metropol t.o.m. 1200-talets slut. Hansans födelsestad som i planmönster och bebyggelse ännu väl speglar handel, hantverk och sjöfart samt stadens förvaltningsfunktioner och sociala förhållanden från medeltid fram till modern tid. (*Stadsmiljö, Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Medeltida gatunät och tomtstruktur i det centrala stadsområdet och ett nät av infartsvägar utanför detta. Mariakyrkan, kyrkoruiner och medeltida stenhus. Försvarstornet Kruttornet vid platsen för den medeltida hamnen samt ringmuren med vallgravar och en obebyggd zon där utanför. Lämningar av Visborgs slott. Stadsbebyggelse i sten och trä från 1600-1800-talen. Småhusbebyggelse och bevarad planstruktur som under 1700- och 1800-talen växte fram på Klinten och utmed de gamla vägsträckningarna runt det medeltida bebyggelseområdet. Parker och grönstråk. Institutionsbyggnader och annan bebyggelse som hör samman med funktionen som residens- och domkyrkostad. Medeltida kulturlager.

I området ingår även:

Under staden finns boplatzlämningar från stenåldern. Kalkugnar.

Vivesholm [I 24] (Sanda sn)*Motivering:*

Vetenskapligt intressant befästningsmiljö. "Landescrone", ursprungligen anlagd av vitalianerna på 1300-talet, på 1700-talet omgjord till skans under namnet redutten "Stålhatt". (*Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Borganläggningen, i form av vallar, som ingått i 1700-talets kustförsvarssystem av Gotland.

I området ingår även:

Lämningar efter Sågholmens sågverksindustri (holländsk vädersåg) från 1600-talet.

Västlands-området [I 43] (Vamlingbo sn)*Motivering:*

Odlingslandskap vid flack kust med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet kring *ensamgården* Västlands. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö, Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bronsåldersrösen och husgrunder från äldre järnålder intill gården. Vikingatida hamn med

båthusgrund samt ett stort antal slipskårestenar. Gårdsbebyggelse. Kvarn och fiskebodan. Många stenmurar.

I området ingår även:

Skans. Längs kusten, och särskilt på Killingholmen, talrika sandstensbrott.

Änggårde [I 39] (Rone sn)

Motivering:

Odlingslandskap med förhistorisk bosättnings- och brukningskontinuitet med ängs- och hagmarker i anslutning till gårdsbebyggelsen. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fem storösen och en skärvtenshöj från bronsåldern, järnåldersgravfält, husgrunder, stensträngssystem med fägator och fossil åkermark. Älvkvarnsblock, malstenar och slipskårestenar. Välbevarad gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen där några av husen och bodarna har flistak. Många stenmurar.

I området ingår även:

Tomtbods fiskeläge med bodar, båtlänningar, gistgardar och lysstänger.

Öja [I 41] (Öja sn)

Motivering:

Öppet *odlingslandskap* med förhistorisk bosättnings- och brukningskontinuitet med välbevarad bebyggelse och omfattande stenmurssystem i flackt och öppet kustlandskap. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fossil åkermark från äldre järnålder. Bebyggelselägen och hamn från vikingatid samt slipskårestenar. Medeltida kyrka, kastal, prästgårdsruin, husgrund och grindstolpar. Stora gårdar med stenhus och bodar från 1700- och 1800-talet, bla med flistak. Ladugårdar med agtak.

I området ingår även:

Ett antal sandstensbrott efter tidigare brytning. Fiskelägen med flistaksbodan.

Östergarn [I 30] (Östergarns sn)

Motivering:

A. Kustnära *odlingslandskap* med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet sedan bronsålder. (*Gårdsmiljö*).

B. *Industriemiljö* med stark anknytning till kalkindustrin samt Gotlands enda ståndsmissigt bebyggda herrgård. (*Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

A. *Fornborgen* Grogarnshuvud, stora rösen och husgrunder. Medeltida kyrka. Gårdar med parstugor i sten och vinkelbyggda ladugårdar i östgutnisk stil. Skans och sojden (tjärdalar).

B. Högre ståndsmissjöer med välbevarad bebyggelse och arbetarbostäder från 1700- och 1800-tal, bla kalkpatrongårdarna Borgvik och Katthamra samt sommargården Annas Nöje. Kalkugnar. Väderkvarnar i sten.